

TÓTH ERIKA

A 21. SZÁZADI ISKOLA ÓRIÁSI KIHÍVÁSA: AZ OLVASÓVÁ NEVELÉS (1. RÉSZ)

Az olvasás, a szövegértés mindennapjaink állandó, szükségszerű és kikerülhetetlen velejárója. Értő olvasás nélkül szinte lehetetlen boldogulni a nagyvilágban, hiszen az élet minden területét befolyásolja, és akarva-akaratlanul is szövegekbe botlunk. Az olvasás a tanulás alapfeltétele, mert az értő olvasás segítségével tanulunk, tájékozódunk. Más megközelítésből az értő olvasás maga a tanulás (Hrbáček-Noszek, 2014). Ezért nem lehet kellőképpen hangsúlyozni az olvasás és szövegértés fontosságát. Azt, hogy ezen a területen Szlovákia nem teljesít jól, a nemzetközi mérések eredményei (PISA, PIRLS, TIMSS) is mutatják. Ez egy óriási probléma, mivel a szövegértési nehézségek tanulási zavarokhoz vezetnek. Az olvasóvá nevelés nagy kihívás elé állítja a pedagógust, ugyanis az iskolának egyre nagyobb és nehezebb szerep jut az olvasáshoz, a könyvekhez való pozitív attitűd kialakításában. Azt, hogy az ember mennyire válik olvasóvá, nagymértékben befolyásolja, milyen szinten sikerült elsajátítania az olvasás technikáját, mennyire érti az olvasott szöveget, milyen motivációból olvas, milyen élményhez jut az olvasás során. Sok tanulmány arra is rámutat, hogy a környezeti hatásnak milyen kiemelt jelentősége van.

Az olvasástani célja az alapskola alsó tagozatán egyrészt az értő, értelmező olvasás elsajátítása, amely információszerezést szolgál, másrészt a szépirodalmi szövegek révén szerzett

élménytapasztalat megélése. Ahhoz, hogy a negyedik évfolyam végén, az ISCED1 kilépési szintjén a gyermek ezt a mércét megüsse, hosszú utat kell végigjárnia, amelyben pedagógusként feladatunk a segítségnyújtás, támogatás. Az út kezdetét a legtöbben az iskolakezdésben látják, de az olvasás ennél jóval összetettebb folyamat, amely nem csupán a kódolás, dekódolás folyamatába torkollik, nem csupán a betűismerettel kezdődik. Az értő olvasás alapjait sokkal korábban rakjuk le.

Hogy mikor? A mesélést nagyon korán el lehet kezdeni, ugyanúgy, ahogy Kodály szerint a zenei nevelést, vagyis már a születés előtti időszakban. Bebizonyították, hogy az anya már a pocakjában lakó gyermekével is képes kommunikálni. Az irodalmi élmény megalapozása a bölcsődalokkal kezdődik, ahol a ringatás öröme, az anyai test melegsége összekapcsolódik a dallammal, énekkel. Az anya hangja, becézése biztonságot nyújt babája számára. A ringatást, hintáztatást minden baba nagyon szereti. A ritmikus mozgás segíti őt a szorongások, feszültségek leküzdésében, nyugtató hatású. A manapság népszerű Ringató foglalkozások is ezen a koncepción alapulnak (Gróh, 2013). Az anyának kulcsszerepe van gyermeke beszédfejlődésének alakulásában. Az anyai beszéd érzelmgazdagsága nagyban befolyásolja a csecsemő figyelmének fejlődését.

A mondókázás, ritmikus játékok, később rövidebb mesék, történetek

egyértelműen pozitív irányba fejlesztik a gyermek személyiségét. Tehát a családi nevelésben nagyon korán, a kezdetektől megalapozható a gyermek beszédfejlődése, szövegértése. A mesélésnek óriási szerepe van az egész személyiségfejlődésben. A mese megerősíti, segíti az ösbizalom élményének kialakulását, ami kétéves korig épül be a gyermek személyiségébe, vagyis még az óvodába lépése előtt.

Tudjuk azt, hogy már egész kicsi gyereknél spontán módon ki tud alakulni a könyvekhez való pozitív viszony. Azzal, hogy lapozzuk a gyerekekkel a könyvecskéket, aki kérdez vagy épp rámutat egy alakra, tárgyra, személyre, nem keveset fejlesztünk. Később mesét olvasunk neki, s így indirekt módon az olvasásra, a könyvek szeretetére neveljük. De ugyanez igaz a személyes példamutatásra. Ha egy családban mindenki olvas, a gyermek számára ez természetes cselekvésként fog rögzülni, és mivel utánoz, mintát követve fejlődik, feltételezhető, hogy az olvasás, a könyvek vonzóak lesznek számára. A mondókák, kiszámolók, mutogatók, versikék, dalocskák, mesék az anyanyelv tökéletes elsajátításában nélkülözhetetlenek.

A kisgyermek az óvodában is találkozik a szöveggel, mese, mondóka, vers formájában, s a maga fejlettségi szintjén értelmezi azt. Ezen a téren tapasztalható leginkább, mi az, amit otthonról, a családi nevelésből hozott. Mindenfajta kérdés, mérés nél-

kül megállapítható, melyik gyerekek mondanak vagy olvasnak naponta mesét, elég erre egy mese felolvasása, elmondása. Akinek ez természetes, már úgy helyezkedik el, hogy tudja, mi fog történni, várakozik, figyel, míg akinek nem mesélnek, nem találja helyét, nem képes figyelni az első alkalmakkor. Az mindenképp pozitívumként könyvelhető el, hogy megfelelő motivációval nagyon rövid idő alatt, a fokozatosság elvének betartásával ők is képessé válnak befogadni és feldolgozni a mesét. A figyelem felkeltésére és fenntartására kiválóan alkalmas a bábozás és a dramatizálás, ami akár a napi rutin részévé válhat, intézményesített formában mindenképp, de akár otthon is alkalmazható. Az óvodai és az iskolai oktató-nevelő munka során nagyon sok lehelőség van a felzárkóztatásra, az esélyek kiegyenlítésére a különböző, eltérő háttérből származó gyerekek között. Gyakorló pedagógusként az a tapasztalom, hogy az otthoni mesélés, mondókázás, de még a beszélgetés is egyre inkább kiszorul a mindennapokból. Akár az óvodában, akár az iskolában ha rákérdeztem a gyerekek kedvenc meséjére, szinte kizárólag a televízióban látott meséket sorolták. Az esti mesélés ritkaságszámba megy, a kicsik többségének nem mesélnek rendszeresen. A technikai robbanás is meghozta a maga negatív gyümölcsseit. Sajnos vannak óvodák, ahol a délutáni pihenő alatt a mesét CD-ről hallgatják a kicsik, vagy – ami még ennél is rosszabb (remélem, nagyon ritka) – tévét nézve alszanak el. Az interaktív tábla használata az óvodai nevelésben is számos kérdést vet fel. Teljesen érthető az igény az informatikai ismeretek korai bevezetésére, alkalmazására, de szerintem ennek is csak bizonyos keretek között szabadna megvalósulni. Megdöbbenve hallgattam egy ismerősöm panaszát, miszerint a kislánya óvodájában az interaktív táblán gyakran órákon keresztül gyerekdalokat és mondókákat néznek a picik. Mikor pedig ezt teljesen jogosan szóvá tette, azt a választ kapta, így könnyebben megtanulják azokat. Az interperszonális kapcsolat semmivel nem pótolható. Mesélni, mondókázni, játszani, énekelni, alkotni kell, valamint a kicsiket meghallgatni, ami nagyon fontos a beszédfejlesztés szempontjából.

Sokan először az óvodában találkoznak az igazi mesevilággal, rácsodálóznak, megszeretik, hamar magukévá teszik. Véleményem szerint

intézményi szinten itt kezdődhet meg ténylegesen az olvasóvá való nevelés. Az óvodának, iskolának nagyobb részt kell vállalnia az olvasáshoz való pozitív viszony kialakításában, a szövegértés fejlesztésében, mint korábban. Ez egy nagy kihívás a pedagógusok számára a mai felgyorsult információáradat mellett, amelyben a gyerekek cseperednek. Ezért az olvasástanítás előkészítésében, valamint az olvasástanítás során a tanító kreatív hozzáállása kulcsfontosságú.

A személyes tapasztalataimból kiindulva a mai gyerekek nem taníthatóak ugyanazokkal a módszerekkel, mint 10, 20, esetleg 30 évvel ezelőtt. A végső cél mégis ugyanaz: olvasó, gondolkodó emberré nevelni az ifjúságot, mert – Máraival élve – csak az ember olvas.

A digitális újítások egy sor új kihívást jelentenek a szülőknek, pedagógusoknak. Szerintem, ha a számítástechnika fejlesztő, motiváló hatását kihasználjuk az oktató-nevelő munkában, és nem zárkózunk el az új lehetőségektől, közelebb kerülhetünk a gyerekekhez, akik ezáltal nyitottabbá válnak. Változniuk kell, új dolgokat beépíteni az oktatási folyamatokba, változtatni eddigi módszereinken, kialakult szokásainkon, megtalálni a közös hangot a mai gyerekekkel, motiválni őket a lehető leghatékonyabb módon. Ehhez viszont ismernünk kell a gyerekeket teljes mivoltukban, az érdeklődési körüket, hobbijukat és szinte napra késznek kell lenni a gyerekeket foglalkoztató dolgokról, pl. mesefilmek, játékok, sport, s egyéb, számukra lényeges dolgokról. Három gyermek édesanyjaként eléggé jól informált vagyok ezen a téren, s ez nagyban segít a kapcsolatok kialakításában a tanítványaimmal. Mert nekik igazán csak akkor számít a véleményem, ha hiteles vagyok számukra, és ha ez kölcsönös, tehát az ő véleményük is fontos számomra. Ezért a bizalmi légkör kialakítása elsődleges a nevelésben. Ha ezt sikerült megteremtünk, a motiváció külső részét megalapoztuk. A kisiskolás főleg a tanítónak tanul, neki akar megfelelni, s itt nem az érdemjegyekre kell gondolni elsősorban. A dicséret szárnyakat adhat a gyerkőcöknek, ezért nem szabad fukarkodni vele.

Mind az iskolai, mind az óvodai munkám során szembesültem azzal, hogy a szövegértés fejlesztését intézményi keretek között a lehető leghamarabb el lehet kezdeni, valamint az

óvodai és iskolai munkának szorosan egymásra kell épülnie gyakorlati szinten is. A gyermek két hónap nyári szünet után nem válik automatikusan iskolássá, hanem az iskolakezdésre mint egy folyamat kezdetére kell tekinteni úgy, hogy az átmenet az óvodából az iskolába a lehető legzökkenőmentesebb legyen. Ezért próbáltam ki az óvodában egy iskola-előkészítő programot, amely során a gyerekek belekóstolhattak az iskolai életbe. A fejlesztés alapmódszere a játék volt, a sarkalatos célja pedig az anyanyelvi nevelés keretén belül a szövegértés fejlesztésére fókuszált. Mert ez az a képesség, amelyre a tanulási folyamatban állandóan szükség van, akár a hallott, akár az olvasott szövegre gondolunk. A szövegértés fejlesztése állandó pedagógiai feladat. Úgy gondolom, ha már az óvodában tudatosan elkezdjük a fejlesztését, az iskolai olvasástanítást nagyon jól megalapozhatjuk. Természetesen itt kizárólag a hallott szöveg feldolgozását, megértését lehet fejleszteni.

Fontosnak tartom, hogy a mai kor kihívásainak megfelelően tudjunk értékeket közvetíteni a következő generációnak, és az olvasást mint örömforrást, mint a tudás megszerzésének kulcsát tudjuk prezentálni a tanulóknak. Átadni nekik ezt a csodát, amelyre csak az ember képes. A gondolkodó ember.

A folytatásban a nemzetközi mérések alapján, valamint a személyes tapasztalatomból kiindulva közelítem meg a szövegértés fejlesztésének lehetőségeit egy olyan aspektusból, amely alapján a lehető legkorábban nyújtana segítséget intézményi szinten, valamint bemutatok egy iskolai olvasóvá nevelés projektet a gyakorlatból.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adamikné Jászó Anna (2008): *Anyanyelvi nevelés az ábécétől az érettségig*. 4. kiad. Budapest: Trezor Kiadó, ISBN: 978-963-8144-31-7
- Gróh Ilona (2013): *Ringató*. Kolibri Gyerekkönyvkiadó, ISBN: 9786155234347
- <https://beszedblog.wordpress.com/2015/11/05/magzati-kommunikacio/> [letöltve: 2018. 4.15.]
- Hrbáček-Noszek Magdaléna (2014): *Az értő olvasás fontossága*. [online] 2014.1.13. Interneten elérhető: <https://parameter.sk/video/2014/01/16/az-erto-olvasas-fontossagarol>